CZU: 327(262.5)

BAZINUL MĂRII NEGRE ÎN CONTEXTUL EVOLUȚIILOR GEOPOLITICE ACTUALE

Svetlana CEBOTARI
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale; Academia Militară „Alexandru cel Bun", Doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar.

Sergiu PLOP
Republica Moldova, Chișinău, Academia Militară „Alexandru cel Bun"
Comandant (rector), colonel

Regiunea Mării Negre de-a lungul secolelor a jucat un rol geostrategic important în relațiile dintre marele puteri. Actualmente, aflată la confluența a două culture şi religii universale, cea europeană creştină şi cea islamică, şi a mai multor familii de popoare, Marea Neagră este un spaţiu atât de convergenţă cât şi de coliziune a intereselor ţărilor riverane, dar şi a diverşilor actori internaţionali.

Prezentul articol scoate în relievanță principalele interese ale marilor puteri. Astfel, sunt supuse cercetării interesele geostrategice, politico-militare și geoeconomice ale SUA și NATO, ale Federației Ruse, și, incșusiv, cele ale UE.

Cuvinte-cheie: *bazinul Mării Negre, Federația Rusă, SUA, UE, NATO, interes geopolitic, interes geostrategic, interes geoeconomic.*

THE BLACK SEA REGION IN THE CONTEXT OF THE ACTUAL GEOPOLITIC EVOLUTIONS

The Black Sea region over the centuries played an important geostrategic role in the relations between the great powers. Currently, at the confluence of two Versailles culture and religions, the Christian and Islamic and many nations, the Black Sea is a space of both convergence and collision of the interests of the riparian countries, but also of the various international actors.

This article outlines the main interests of the great powers. Thus, the geostrategic, political-military and geo-economic interests of the US and NATO, the Russian Federation, and, incidentally, those of the EU are under investigation.

Keywords: *Black Sea basin, Russia, US, EU, NATO, geopolitical interest, geostrategic interest, geo-economic interest.*

Introducere

De-a lungul secolelor, din punct de vedere geopolitic, geoeconomic şi geostrategic, importanţa Mării Negre s-a bazat în principal pe rolul pe care regiunea l-a avut la intersecţia dintre fostele puteri şi imperii (elen, roman, bizantin, otoman, rus). Ea a fost simultan o punte de legătură şi o frontieră, o zonă-tampon şi de tranzit între Vest şi Est, între Sud și Nord. În plus, Marea Neagră a reprezentat şi continuă să reprezinte un punct de legătură pentru circuitele comerciale şi regiunile bogate în resurse energetice [11].

Bazinul Mării Negre este spațiul acvatic care deține o suprafață de 413 000 km^2, cu o lungime de 1.150 km de la Vest spre Est și de 600 km de la Nord la Sud [14]. De asemenea, regiunea Mării Negre cuprinde o diversitate de identități culturale, lingvistice, etnice și religioase. Heterogenitatea este, de asemenea, îndeplinită în ceea ce privește structura, dimensiunea și orientarea economică a țărilor

din regiunea Mării Negre. Înconjurată de Europa, Caucaz, regiunea Anatolia, bazinul Mării Negre este conectat la Marea Egee și Marea Mediterană la sud prin Strâmtoarea Bosfor și Marea Marmara [18]. Marea Neagră ca regiune a fost disputată prin prisma vocației sale duale de pod sau frontieră. Dimensiunea Mării Negre și creșterea capabilităților de proiecție a forțelor, la care se adaugă faptul că este o mare putere internă, cu o cale unică de ieșire spre oceanul planetar și acea controlată de un singur stat, Turcia [7, p.142].

Aflându-se la confluenţa a două culture şi religii universale, cea europeană creştină şi cea islamică, şi a mai multor familii de popoare, Marea Neagră este un spaţiu atât de convergenţă cât şi de coliziune a intereselor ţărilor riverane, dar şi a diverşilor actori internaţionali. Evoluţia geopolitică şi de securitate în zona Mării Negre, poziţia geografică a regiunii, riscurile şi ameninţările existente la adresa stabilităţii în zonă, elementele ce ţin de cooperarea politică, economic şi militară sunt aspecte care atrag tot mai mult interesul comunităţii internaţionale, a organizaţiilor europene şi euroatlantice, generează o abordare mai atentă a problematicii zonei. În contextual noilor realităţi geopolitice şi geostrategice euroatlantice, ca urmare a extinderii NATO şi a Uniunii Europene, a conferit bazinului Mării Negre caracteristicile unui spaţiu de importanţă geostrategică [10].

Este o zonă de intersecție a direcțiilor strategice și traseelor ce asigură legăturile dintre Occident și Orient, de competiție, de cooperare între importanți actori internaționali, între diferite sintagme economico-sociale și sisteme de valori antagoniste. După anul 2004 Marea Neagră s-a definit ca limita estică a UE și NATO, demarcație situată în proximitatea CSI și a statelor membre ale Organizației Tratatului de Securitate Colectivă. Regiunea analizată are și o valoare economică deosebită prin prezența resurselor energetice și de materii prime terestre și maritime, capabilități locale industriale moderne sau în curs de modernizare, numărul și gradul de educație ale populației, amploarea schimburilor comerciale regionale și transregionale, etc. [11, p.492].

De asemenea, Bazinul Mării Negre este o zonă dens populată, cu resurse naturale importante, conectată cu Marea Mediterană prin strâmtorile Bosfor şi Dardanele și care are legături directe cu linii importante de comunicaţie, prin intermediul fluviilor (Dunărea, Volga, Don) şi prin coridoarele pe uscat ce unesc de la est la vest Europa Centrală de Caucaz şi Asia Centrală, iar de la nord la sud zona baltică de Europa de Sud-Est şi Marea Mediterană. Aceste rute au fost folosite în extenso, atât pentru campanii militare, cât şi pentru schimburi comerciale încă de la stabilirea primele colonii greceşti de-a lungul ţărmurilor. Singura perioada în care Marea Neagră a reprezentat un "lac îngheţat", iar canalele de comunicaţie au fost întrerupte, a fost în timpul diviziunii de 50 de ani a războiului rece, când graniţa dintre cele două blocuri trecea practic prin centrul acestei regiuni.

Merită atenție în acest context și axa energetic geopolitică care unește spațiul caspic, Marea Neagră și Marea Mediterană. Oleoductele și gazoductele sunt căile de legătură a acestor spații. Regiunea Mării Negre stricto senso, include apele teritoriale şi litoralul României, Bulgariei, Georgiei, Federației Ruse, Turciei, Ucrainei, și, respectiv, Republica Moldova [9]. În jurul Mării Negre sunt trei state membre ale NATO și două state membre ale UE. O serie de transformări politice a generat avansul spre regimuri democratice în alte sttate din regiune. Spațiul bazinului Mării Negre continuă să fie în transformare [16, p.42]. Regiunea Mării Negre este regiunea care cuprinde Caucazul de Sud, Rusia, Turcia, Ucraina și unele dintre statele membre ale Uniunii Europene (și, prin urmare, Uniunea) [19, p.225-241].

Marea Neagră în contextul intereselor marilor puteri

Importanţa geostrategică a Bazinului Mării Negre pe parcursul secolelor, s-a bazat pe rolul pe care regiunea l-a jucat, fiind simultan o *punte de legătură* şi o *frontieră,* o *zonă-tampon* şi una de *tranzit* între Europa şi Asia, la intersecţia dintre fostele puteri şi imperii. În plus, Marea Neagră a reprezentat un punct de joncţiune pentru rutele comerciale şi regiunile bogate în resurse energetice Marea Neagră a reprezentat dintotdeauna o zonă strategică pentru dislocarea şi mobilizarea forţelor armate atât din perspectiva politicilor defensive, cât şi a celor de expansiune.

Poziția sa strategică, între rezervele de hidrocarburi din bazinul caspic și Europa, plasează Marea Neagră într-o poziție unică. Dar, în timp ce oportunitatea de a transfera petrol și gaze caspice pe piețele europene sporește dezvoltarea economică și prosperitatea economică regională, concurența pentru controlul conductelor, căilor navigabile și a rutelor de transport pentru a asigura o influență politică și economică sporită, nu numai în regiune, la scară globală, ridică riscurile de confruntare. În același timp, proliferarea rutelor, în timp ce potențialul de creștere a cooperării bilaterale în detrimentul regiunii poate duce, în același timp, la redundanță din cauza prea multor capacități pentru a nu fi suficientă gaz și petrol [1].

În contextul analizei bazinului Mării Negre, merită atenție analiza intereselor geopolitice și geostrategice ale actorilor prezenți în regiune. Astfel, în regiunea Mării Negreactorii geopolitici pot fi clasificați:

1) Puteri globale: Statele Unite, Uniunea Europeană și Rusia;

2) Puteri regionale: Turcia, Ucraina, România. Acești actori au dificultăți în formularea unor politici independente de actorii globali, astfel că trebuie să lucreze în coordonare cu aceștia;

3) Organizații internaționale: NATO, UE, OSCE, GUAM, Organizația de Cooperare Economică a Mării Negre (OCEMN) [1].

Astfel, supunând cercetării interesele geostrategice ale Federației Ruse, SUA și, inclusiv, cele ale UE în Bazinul Mării Negre, acestea pot fi examinate din câteva perspective

a*) interes geostrategic*

După destrămarea URSS-ului în 1991, statele nou create se află în orbita diferitor centre de putere. Acest fapt se referă și la Ucraina, Belarus, statele caucaziene și, inclusiv, Republica Moldova, state pentru care atât Federația Rusă, cât și SUA și UE manifestă interes. La începutul anilor 2000, între Occident și Rusia începe o concurență geopolitică pentru controlul asupra Bazinului Mării Negre [24, pp.75-83].

Analizând din perspectivă geopolitică și geostrategică poziția Mării Negre, am putea determina care sunt cauzele declanșării concurenței geopolitice, geostrategice și geoeconomice a intereselor Federației Ruse și ale SUA, UE și NATO pentru acest spațiu. Care sunt interesele SUA, NATO și UE față de Ucraina? [26, p.75]. Actorii principali ai noului scenariu strategic ce se profilează în frontierele zonei Mării Negre, având ca miză petrolul caspic, sunt Statele Unite ale Americii, Rusia şi statele Uniunii Europene.

Statele Unite ale Americii, sunt elementul de referinţă pe „marea tabla de şah”. Prezența SUA vizează în primul rând consolidarea poziţiei sale în zona Mării Negre, pilonul sau principal fiind interesul geo-economic și geostrategic. În contextul războiului antiterorist global, SUA se implică în demersurile de modernizare ale armatelor Georgiei şi Azerbaidjanului, precum şi în procesul monitorizării şi evaluării traficului de ţiţei din Marea Neagră realizat, în special, prin strâmtorile turceşti [9]. De

asemenea, semnificația Mării Negre pentru SUA mai este importantă din următoarele considerente:

• prin Marea Neagră, S.U.A. poate controla „punctele vulnerabile" ale Federației Ruse, Caucazului de Nord;

• poate spori încrederea și curajul Ucrainei, Georgiei și a Republicii Moldovei, de a se manifesta ca state actori de drept internațional;

• pe lângă Iran, Marea Neagră servește drept platou pentru a exercita presiuni asupra statelor din Orientul Mijlociu, cum ar fi Irakul și Siria;

• Regiunea este importantă din punct de vedere strategic pentru războiul împotriva terorismului, care a început în Afganistan;

• regiunea Mării Negre oferă oportunități fezabile pentru izolarea Rusiei;

• NATO a inclus regiunea în Programul de parteneriat pentru pace (PfP).

• poziția strategică a Mării Negre ar putea permite mobilizarea navelor și a bazelor de război în și în jurul acestei regiuni, care, în practică, ar putea fi folosite pentru a efectua operațiuni de informații împotriva Federației Ruse.

De asemenea, Statele Unite au formulat o strategie axată pe șase direcții de activitate în regiune:

• Conflictele înghețate ar trebui să fie de o prioritate mai mare: atenția ar trebui să fie îndreptată spre conflictele din Transnistria, Carabahul de Munte, Osetia de Sud și Abhazia. Obiectivele Rusiei de a crea turbulențe în aceste regiuni pentru propriile sale interese și de a folosi conflictele pentru a exercita presiuni asupra puterilor regionale.

• SUA consideră că „revoluția oranj" din Ucraina reprezintă o dezvoltare pozitivă pentru regiune [17].

Un alt factor în ceea ce privește interesele geostrategice ale Statelor Unite și ale NATO a fost acela de a împiedica noile state independente să cedeze influenței sau presiunii rusești. SUA și-a reevaluat interesul geostrategic în zonă și a adăugat o dimensiune militară strategiei sale prin consolidarea rolului NATO. Acest lucru a condus la un răspuns previzibil din partea Rusiei. Statele Unite au căutat să dezvolte o strategie mai coerentă și mai cuprinzătoare față de Marea Neagră. Acest lucru s-a axat asupra a trei puncte principale. În primul rând, administrația americană a acordat o atenție specială promovării democrației și economiei de piață. Această abordare sa concentrat pe o mai mare libertate politică, ca urmare a alegerilor libere și corecte, a statului de drept, a respectării drepturilor omului și a transparenței economiei de piață. În al doilea rând, sa acordat prioritate problemei energetice și extinderii comerțului liber. Aceasta include o creștere a numărului de conducte de gaze și de petrol; o creștere a comerțului și a dezvoltării economice datorită îmbunătățirilor în infrastructura transportului și comunicațiilor, în promoarea turismului, cooperării vamale, protecției mediului etc.

Securitatea este al treilea pilon principal al abordării SUA în regiune. În acest caz, accentul principal a fost pus pe combaterea terorismului, a crimei organizate și a contrabandei cu arme de distrugere în masă, printr-un regim consolidat de securitate a frontierelor și un răspuns civil-militar. De o importanțăparticulară, în acest sens, a fost sprijinul acordat de SUA pentru Inițiativa de Securitate la Frontiera Mării Negre și pentru Planul de Răspuns la Urgența Civilă a Mării Negre, finanțat de Departamentul Apărării SUA, care drept obiectiv îmbunătățirea coordonării și cooperării transfrontaliere. Pentru a-și îmbunătăți imaginea în zonă, SUA a dezvoltat legături bilaterale de securitate strânse cu actori regionali precum Georgia, Ucraina, Bulgaria și România.

Dacă e să analizăm interesul manifestat de SUA, NATO și UE pentru Bazinul Mării Negre, atunci am putea constata că acesta servește drept instrument de constrângere și de stopare a intereselor și ambițiilor Federației Rusie - independența

Ucrainei față de Rusia și includerea acesteia în sfera de influență a SUA și NATO. După cum afirma în 1997 Zb.Brzezinski, scopul SUA rezidă în aceea de „a nu admite crearea unui imperiu euroasiatic care ar fi capabil să stopeze tendințele și scopurile geostrategice americane". Scopurile SUA în Bazinul Mării Negre se axează pe asigurarea pluralismului geopolitic în spațiul postsovietic.

Scopuri și interese în Bazinul Mării Negre are și NATO, cu toate că, în principiu, acestea coincid cu interesele SUA. În primul rând, aceasta vizează extinderea Alianței spre Est. În cazul aderării la NATO, Ucrainei, mai curând, îi va reveni rolul de a "reține" Federația Rusă în tendințele sale expansioniste și de a participa, după necesitate, la formarea unui nou "cordon sanitar", care ar permite îndepărtarea Federației Rusie de statele Uniunii Europene. Astfel, analizând interesele statelor membre ale NATO, conform opiniei lui F.Cune, există cinci motive de manifestare a intereselor în această zonă:

1. amplasarea geografică și geostrategică a regiunii;

2. rolul Caucazului Central pentru securitatea euroasiatică;

3. neexplorarea totală a rezervelor de gaze din bazinul caspic;

4. prezența problemelor cu privire la amenințarea și răspândirea armei de distrugere în masă;

5. neadmiterea hegemoniei unei puteri în zonă [22, pp.13-14].

În contextul analizei intereselor marilor puteri în bazinul Marii Negre, merită atenție interesele manifestate de către Federația Rusă în regiune. Astfel, pentru Federația Rusă, zona Mării Negre este un obiectiv strategic fundamental, iar în relaţia cu statele riverane ea își impune un statut egal cu cel al Alianţei Nord-Atlantice. Fiind unul dintre principalii actori, principala preocupare a Rusiei în „vecinătatea apropiată" este menținerea și consolidarea puterii sale și restrângerea prezenței altor puteri. Pornind de la premiza că Ucraina și Georgia consideră Rusia drept o amenințare, iar Federația Rusă, la rândul ei, considerându-se înconjurată și cuprinsă de Occident, motivul de menținere a influenței în zonă este cel al realizării interesului - asigurarea securității naționale. Întrucât SUA a exercitat simultan influență militară și politică asupra Mării Negre, prin extinderea NATO în regiune, Federația Rusă consideră că este înfruntată. Intensitatea fricii rusești de împrejmuire a fost evidentă în timpul crizei din august 2008. Din acest motiv, interesele Rusiei în regiunea Mării Negre ar putea fi definite după cum urmează:

1) având în vedere influența crescândă a actorilor regionali și globali în regiunea Mării Negre, Federația Rusă încearcă să-și mențină poziția drept unul dintre principalii actori din regiune;

2) prevenirea apariției unor probleme sau proiecte care nu sunt sub controlul Rusiei;

3) prevenirea apariției unor coaliții militare anti-ruse;

4) împiedicarea țărilor din regiune de-a adera la NATO;

5) lupta și suprimarea separatismului, a fundamentalismului și a terorismului [6].

În ultimul deceniu, Federaţia Rusă s-a confruntat cu o criză provocată de pierderea statutului său de a doua supraputere mondială. Concomitent cu evoluţiile crizei iugoslave şi cu implicarea serioasă a SUA în regiune, Moscova a renunţat la pretenţiile de hegemonie politică în Europa de Sud-Est. Analiştii consideră că Rusia de astăzi se concentrează asupra problemelor restructurării societăţii şi întăririi CSI, concomitent cu diversificarea parteneriatelor şi a relaţiilor cu statele din Extremul Orient [3].

Actualmente, datorită importanței geopolitice și a specificului intereselor Rusiei, regiunea Mării Negre constituie un domeniu important în politica externă a Federației Ruse. Conceptul de „Vecină-

tatea Apropiată" a fost dezvoltat pentru a reflecta înlocuirea bruscă a fostelor republici unionale de către state suverane, generând astfel preocupări larg răspândite și în zona Mării Negre. Există o serie de motive pentru interesele Rusiei în această zonă. Pentru Rusia, Marea Neagră a fost întotdeauna o poartă spre oceanele lumii. Regiunea constituie, de asemenea, un bastion natural pentru Rusia și este considerat ca fiind marcat de un șir de factori potențiali destabilizatori, cum ar fi situația alarmantă din Transcaucazia și din Caucazul de Nord, criză din Balcani, problema kurdă și situația percepută în jurul Iranului și Irakului. În plus, multe regiuni rusești au menținut legături economice puternice cu zona Mării Negre. De asemenea, Rusia se confruntă cu o transformare a mediului geopolitic în regiunea Mării Negre, marcată în mod clar de prezența unui număr tot mai mare de actori internaționali în zonă [5].

Federația Rusă consideră Georgia şi zona Caucazului exact aşa cum consideră Casa Albă zona Americii Centrale: „ograda proprie" – „own playground backyard" [13]. De asemenea, guvernarea de la Moscova nu vede cu ochi buni implicarea tot mai mare a Statelor Unite în Asia Centrală şi Caucaz- zona de influenţă pe care Rusia o consideră proprie. Asupra acestui aspect, esenţial geopolitic, atrăgea atenţia şi raportul „Strategic Studies Institute". Stabilirea bazelor americane în această regiune, cât şi susţinerea unor guverne pro-americane în zonă, conduc la contra-reacţii din partea Federației Ruse [9].

Sudul Caucazului este privit de Rusia drept „vecinătate apropiată", deci, o zonă de intervenţie militară rusă, în caz de necesitate. Această situație ar putea transforma conflictul din Caucaz într-o criză internațională majoră, cu posibile mari „surprize" în viitor. Moscova şi-a făcut deja cunoscute ambiţiile de a-şi restaura o „orbită Rusă", compusă din statele aparţinând „vecinătăţii apropiate", Ucraina, Bielorusia şi fostele republici sovietice din Asia Centrală [9].

În afară de aceasta suprapunerea frontierei de sud-est a NATO și UE pe Marea Neagră prin aderarea României și Bulgariei la Alianță este percepută în mod explicit de către Rusia drept amenințare directă la adresa securității sale, drept pentru care se simte îndreptățită să-și remodeleze „practicile geostrategice" specifice războiului rece și abandonate în 1992. Manifestările în plan militar ale Federației Ruse marchează de fapt, tendința Kremlinului de a-și restabili politica de forță de dinaintea colapsului URSS, pe de o parte, iar pe de altă parte, un exercițiu dur de refacere a imaginii anterioare [15].

Interes politico-militar

Bazinul Mării Negre pentru Federația Rusă prezintă interes și din perspectiva politico-militară. Astfel, analizând interesele politico-militare ale Federației Ruse în spațiul est-european, acestea, în funcție de poziția geografică a statelor, au gradul său de manifestare. Independența Ucrainei a deposedat Rusia de poziția sa dominantă în Marea Neagră, în care Odesa era drept poartă vitală pentru comerțul cu Mediterana și cu lumea de dincolo de ea. Pierderea Ucrainei este o pierdere de pivot geopolitic, deoarece a limitat opțiunile geostrategice ale Rusiei în bazinul Mării Negre. Păstrându-și controlul asupra Ucrainei, Rusia ar fi putut încă să încerce să fie liderul unui imperiu euroasiatic, în care Moscova ar fi dominat non-slavii din sudul și sud-estul fostei URSS.

Pierderea poziției dominante la Marea Baltică se repetă și la Marea Neagră nu doar din cauza independenței Ucrainei, dar și din cauza obținerii independenței statelor caucaziene - Georgia, Armenia, Azerbaidjian. Înainte de 1991, Marea Neagră era punctul de plecare a puterii navale rusești în Mediterană. În urma războaielor ruso-turce, Rusia obține accesul la Marea Neagră în 1783. La înce-

putul secolului al XX-lea, dar și în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, 1939-1945, flota Mării Negre este una dintre principalele forțe militare. Imediat după destrămarea URSS-ului, flota maritimă devine patrimoniu al CSI, iar la 5 aprilie, prin semnarea de către președintele Ucrainei a Decretului vizând „Mijloacele de constituire a forțelor maritime ale Ucrainei", conform căruia „flota maritimă din Marea Neagră trece sub jurisdicția Ucrainei și în baza acestora se constituie forțele armate ale Ucrainei".

Reacția Rusiei a fost imediată. Deja la 7 aprilie același an, președintele Federației Ruse emite decretul prin care flota maritimă din Marea Neagră trece sub jurisdicția Federației Ruse. Pe parcursul a 7 ani s-au dus dispute vizând rezolvarea acestei probleme. Doar la 28 mai 1997, între state are loc semnarea Acordului cu privire la parametrii de divizare a flotei din Marea Neagră – „Statutul și condițiile aflării flotei Federației Ruse în teritoriul Ucrainei", „Calcule reciproce vizând divizarea flotei maritime din Marea Neagră aflate pe teritoriul Ucrainei". Toate aceste acorduri au fost încheiate pe o perioadă de 20 de ani, având posibilitatea de-a fi prelungite automat pe o perioadă de 5 ani, în cazul dacă una dintre părți nu va cere încetarea acestora. Aceste acorduri au permis semnarea Acordului de prietenie și cooperare dintre Federația Rusă și Ucraina la 31 mai 1997, conform căruia, flota maritimă nu va deține în arsenalul său arme nucleare. Scopul aflării acestor forțe în teritoriile acvatice ale Mării Negre este asigurarea securității și explorării căii maritime.

Astfel, până la evenimentele din 2014 din Ucraina, soldate cu anexarea Crimeei la Federația Rusă, în apele Mării Negre se aflau 388 de unități. Practic 70% din infrastructura flotei maritime a Federației Ruse din Marea Neagră se află în zona Crimeii. De asemenea, flota maritimă mai dispunea de dislocație în Sevastopol (Sevostopolskaia, Iujnaia, Karantinnaia, Kazacia), Feodosia și Nikolaev - destinate reparației vaselor maritime. Directorul Institutului Statelor CSI menționează că, în august 1992, în componența flotei maritime din Marea Neagră se aflau 894 de vase, aviația maritimă număra 400 de aparate de zbor, forțele terestre dețineau 28 de scuturi antirachetă, 258 de tancuri mijlocii, 826 de mașini blindate, 457 sisteme de artilerie. Acoperirea aeriană a flotei era efectuată de către forțele FAA (Forțele Anti-Aieriene). În acele condiții, flota era amplasată pe litoralul Mării Negre din delta Dunării până la Batumi. Bazele acesteia erau amplasate pe o lungime de 1750 kilometri, la o distanță de 200 kilometri de litoral. De asemenea, în sistemul de apărare mai intrau și bazele din Bulgaria, Siria, Egipt și alte state din Marea Mediterană, ceea ce constituia un raport de 2,5:1 în favoarea URSS [26].

Deja în 1997, arsenalul flotei maritime se micșorează considerabil (până în 2014 se afla doar un submarin), este reformată diviziunea de pe litoral și sunt pierdute bazele din orașele Simferopol, Eupatoria, orășelele Perevalinoe și Mejgorie. S-a micșorat brigada forțelor maritime, rămânând 31 de tancuri (s-au redus de 8 ori), 211 mașini blindate (s-au redus de 4 ori), 54 de arme și lansatoare de mine (reduse de 6 ori), iar aviația maritimă a fost lichidată în întregime [26, p.108]. O parte din forțele aeriene au fost transferate în regiunea Novorossiisk. Toate aceste reduceri denotă slăbirea considerabilă a puterii maritime și militare a Federației Ruse în spațiul Mării Negre.

În acest context, mai poate fi menționată și cererea părții ucrainene de-a i se transmite sub jurisdicția sa toate obiectele navale și hidrografice, motivând responsabilitatea pentru securitatea înotului pe teritoriile acvatice care aparțin Ucrainei. Ca rezultat al cerințelor înaintate, are loc procedura de lichidare și retragere a obiectelor rusești. Pretenții față de Rusia au avut și Fondul Proprietății Crimeei, conform că-

rora, flota maritimă din Marea Neagră a Federației Ruse folosește ilegal 96 de obiecte din Crimeea. O altă cerință survenită din partea Ucrainei se referă la revizuirea costului pentru arendarea bazelor pe teritoriul cărora sunt dislocate forțele navale ruse. Cu toate că în acorduri este fixată suma de 97 mln. US $ anual [26, p.108], Kievul destul de des a ridicat această problemă, manifestând o poziție fermă.

O problemă nu mai puțin importantă în relațiile ruso-ucrainene vizează delimitarea frontierelor maritime între statele din strâmtoarea Kerch și din Marea Azov. Până la destrămarea URSS, Marea Azov era mare internă, și, conform principiilor dreptului internațional, strimtoarea Kerch era o cale a apelor interne având statut de „strâmtoare". Hotarele dintre regiunea Crimeei și cea a Krasnodarului, ca părți componente ale unui stat, erau pur nominală. Odată cu dispariția Uniunii Sovietice de pe arena internațională, această frontieră devine interstatală, strâmtoarea Kerch împreună cu insula Tuzla trec sub jurisdicția Ucrainei. În aceste condiții, vasele maritime militare, dar și civile, pentru a trece în Marea Azov spre Rostov, Taganrog, Eisk, Temriuk, Portul Caucaz, trebuie să achite taxa pentru tranzitarea și exploatarea strâmtorii (anual trec peste 2000 de vase). Ucrainei, în acest caz, îi revin 70% din spațiul acvatic al Mării Azov, bogat în diverse specii de pești, de înmulțirea cărora se ocupă doar Rusia, având întîetate la explorarea resurselor minerale de pe coastă, cât și aproximativ 120 de țiței de gaz și petrol. Din 1992 s-au dus negocieri, dar până în 2014, problema rămâne a fi nesoluționată, ce a dus la apariția disputelor și situațiilor conflictuale [26, pp.109-111].

De asemenea, Federația Rusă este limitată de manevrele militare comune navale și pe uscat ale NATO și Ucrainei, inclusiv și rolul crescând al Turciei în regiunea Mării Negre.

Interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul ucrainean sunt destul de vizibile în ultimul timp, iar evenimentele de la Kiev, privind politica de integrare a Ucrainei în Uniunea Europeană, ne demonstrează odată în plus tendințele de menținere în sfera sa de influență fostele republici unionale. În acest context, poate fi menționată și lupta dusă pentru Crimeea, punct geostrategic al Federației Ruse în bazinul Mării Negre, implicarea forțelor armate în zona Donbas, Lugansk. De asemenea, rușii au privit Revoluția Portocalie din Ucraina din decembrie 2004 - ianuarie 2005 drept o tentativă a SUA de a atrage Ucraina în NATO și de-a pregăti scena pentru a dezintegra Rusia [12, p.69].

Aspectul politico-militar al intereselor Federației Ruse este prezent și în Armenia. Astfel, în 1995 este semnat acordul ruso-armean privind amplasarea Bazei militare ruse 102 în Armenia. Amplasarea acestui obiect strategic servește drept pretext pentru Federația Rusă de a proteja Armenia de o eventuală intervenție din partea Turciei și Azerbaidjanului. La 20 august 2010, Rusia şi Armenia au semnat, la Erevan, un Protocol (numărul 15) privind prelungirea până în anul 2044 a termenului de aplicare a Acordului interstatal din 1995 despre Baza militară rusă nr.102 din Gyumri, localitate din nordul Armeniei. Protocolul a fost semnat de miniştrii apărării ai celor două ţări, Seiran Oganianş i Anatoli Serdiukov, în prezenţa preşedinţilor Dmitri Medvedev şi Serje Sargsian. Acordul ruso-armean despre Baza militară de la Gyumri prevedea iniţial că trupele militare ruse vor staţiona în Armenia 25 de ani (adică până în 2020). Protocolul nr.15, semnat la 20 august, prevede un termen de 49 de ani, care se vor calcula din momentul intrării în vigoare a Acordului interstatal. Un element nou adus de Protocolul nr.15 este posibilitatea prelungirii automate, după 2044, a termenului Acordului ruso-armean la fiecare 5 ani, "dacă nici una dintre părţi nu-şi exprimă o voinţă contrară" [2].

Prezența militară este necesară să fie examinată în complex cu alte aspecte ale politicii externe și economiei statului. În componența Bazei mili-

tare amplasate în Gyiumri intră subdiviziuni motorizate, de tancuri și artilerie. Efectivul e de 3,5 mii soldați, la care mai poate fi inclus și o parte a ofițerilor transferați în Armenia ca rezultat al retragerii forțelor militare ruse din Batumi și Ahalkalaki (Georgia) în 2007 și actualmente amplasați în Ghiumri, Erbuni și Erevan.

Astfel, în cazul lipsei unui sistem integral de securitate rus, Baza de la Gyiumri este doar un punct, care mai curând servește intereselor Armeniei, dar care, în perspectivă, poate fi privit ca un potențial de fortificare a influenței Federației Ruse în regiune. Pragmatismul Rusiei rezidă în prelungirea prezenței militare și asigurarea prezenței sale în cazul unei eventuale confruntări cu interesele SUA, Turcia, Iran. De asemenea, Federația Rusă și-a asumat responsabilitatea de a proteja frontiera dintre Armenia și Turcia pe o lungime de 345 km și segmentul de frontieră armeano-iranian pe o lungime de 45 km [20]. În cazul retragerii Federației Ruse din regiune, alte puteri ar pretinde să-și impună prezența în Armenia. Astfel, retrăgându-se din Armenia, Federația Rusă este conștientă de faptul că gradul de pericol la adresa securității Rusiei ar crește considerabil, fiindu-i limitate și interesele economice în Azerbaidjian. Pe fundalul evenimentelor din Ucraina, Armenia pare a fi un partener stabil al Federației Ruse [21] .

În perioada sovietică, regiunea a moștenit un potențial și o structură nucleară destul de puternică. Statele Caucazului, în special Georgia, dispun de zăcăminte cum ar fi uranul. Institutul de Fizică și Tehnologii din Suhumi poate fi considerat unul dintre obiectele periculoase ale URSS. Din cauza conflictului cu Abhazia nu poate fi supus unui control. De asemenea centrala nucleară Medzamore (Armenia) poate duce la o catastrofă similară cu cea a Cernobîlului cu impact și asupra pieților din Turcia. Aliații NATO de asemenea au îngrijorarea că statele precum Iranul, Iracul și Pakistanul pot să pretindă la explorarea acestui zăcământ în regiune. Astfel, Caucazul deține un rol important în politica SUA, NATO și UE. Impunerea monopolului unei puteri în regiune ar putea priva SUA și statele europene de venit.

Nu mai puţin interes suscită problema flotei statelor riverane la Marea Neagră. Ele au creat, la 2 aprilie 2001, un organism de cooperare navală, numit Grupul Naval de Acţiune Comună în Marea Neagră (BLACKSEAFOR), având ca obiectiv cunoaşterea reciprocă, consolidarea încrederii şi securităţii în Marea Neagră, acţiunile fiind îndreptate pe probleme umanitare, de căutare - salvare, împotriva minelor, poluării s.a.m.d. Ea va putea fi folosită ca forţă în Marea Neagră, dar la cerere, poate interveni şi în afară, în concordanţă cu acordul statelor participante. Există o puternică prezenţă militară Rusă în Crimeea, ceea ce a adus anumite neînţelegeri între Rusia şi Ucraina asupra statutului flotei la Marea Neagră şi a bazei strategice de la Sevastopol (acordul din iunie 1995 privind flota la Marea Neagră aloca 81.7% Rusiei şi 18.7% Ucrainei). Conform doctrinei militare, flota Rusă a Mării Negre va asigura apărarea coastelor proprii, va menţine capacităţi pentru executarea blocadei şi va fi capabilă să execute o operaţie de desant maritim la distanţă maximă.

Totuşi, odată cu aderarea României şi Bulgariei la NATO, raportul de forţe s-a schimbat în sensul unei egalităţi. Cele trei state membre ale NATO (România, Bulgaria, Turcia) şi trei nemembre (Rusia, Ucraina, Georgia). Împreună cu Bulgaria, România este în continuare un promotor al politicii Alianţei în regiune. La scară subregională, un important factor de risc îl reprezintă perspectiva concentrării de forţe militare în zona Mării Negre (vezi Anexa I). De asemenea, menţinerea conflictelor interetnice în stare cronică, în scopul exploatării efectelor acestora, facilitează apariţia fluxurilor masive de refugiaţi, amplificarea unor tensiuni,

incitarea la extremism, manifestări xenofobe etc., riscuri cu propagare radicală în zonă Mării Negre. *Amenințările asimetrice* constituie cel mai semnificativ risc la adresa securității regionale; element definitoriu al oricărei evaluări strategice. Amenințările asimetrice se disting prin faptul că sunt greu de prognozat și în consecință aproape imposibil de prevenit și contracarat unilateral. Coaliția este, în termeni practici, singurul mod de acțiune viabil de luptă împotriva amenințărilor asimetrice [9].

În sens geopolitic, poziția Mării Negre este cheia pentru întreg Caucazul de Sud, în special dacă este luat în considerare și conflictul dintre două țări din regiune - Armenia și Azerbaidjan. Menținerea conflictelor înghețate reprezintă o prioritate geopolitică pentru Federația Rusă, întrucât acestea constituie pârghii de control regional foarte important, monitorizarea sau implicarea inclusiv armată a Federației Ruse în respectivele conflicte fiind asigurată prin încheierea unor acorduri bilaterale. Per ansamblu, Georgia poate fi considerată un „cap de pod" geopolitic pentru dezvoltarea unor afaceri regionale și promovarea de interese economice vizând piețele de desfacere din zonă, exploatarea resurselor minerale din zonă, utilizarea forței de lucru etc... [18, pp.129-130]. Din punct de vedere geostrategic, de o parte și de altă a Mării Negre, zona Balcanilor si, mai ales, cea a Caucazului de Sud se caracterizează prin numeroase tensiuni și conflicte (Cecenia, Osetia de Sud, Transnistria, Karabahul de Munte, Abhazia etc.), în soluționarea cărora organizațiile internaționale de securitate depun eforturi importante [4].

Interes energetic

Importanța strategică a Bazinului Mării Negre rezidă și în faptul că pe teritoriul său trece una dintre cele două rute care traversează Caucazul de Nord și ajung la Marea Neagră. Semnificația Abhaziei e și mai mare, pentru că ea se află pe litoralul Mării Negre, iar pe teritoriul ei se află portul Suhumi. Pe de altă parte, pe teritoriul Georgiei au fost proiectate să treacă oleoductele Baku – Tbilisi - Ceyhan și Baku – Soupsa, precum și gazoductul NABUCCO (Baku - Erzerum). Georgia posedă, de asemenea, mai multe porturi la Marea Neagră (Suhumi, Poti, Soupsa, Koulevi și Batumi), care au devenit foarte active în exportarea petrolului spre UE. Rusia nu supune controlului căile de aprovizionare, așa cum se întâmplă cu rutele din nordul Caucazului (Bacu - Novorossisk). Importanța acestei zone vine din considerente ale strategiilor de geopolitică ale marilor puteri care își dispută sferele de influență.

Construcția oleoductului Baku - Tbilisi - Ceyhan (BTC), a gazoductului Baku – Tbilisi – Erzerum și a autostrăzii Karas - Akhalkalai fac parte dintr-un plan de capitalizare a poziției geostrategice a Georgiei între Europa și Asia. În termeni geoeconomici, Georgia este situată pe cea mai scurtă rută care leagă Europa de Asia, sens în care această proximitate teritorială a fost transpusă și în alte proiecte precum TRACECA (Transport Corridor Europe Caucasus Asia) și INOGATE (Interstate Oil and Gas Transport to Europe) - proiecte în care sunt vizibile funcțiile și interesele economice occidentale în dezvoltarea economică a statului. Potențialul energetic al bazinului caspic impune ca aceste resurse să fie transportate printr-un sistem ramificat de conducte, unele trebuind să traverseze teritoriul georgian. În prezent, Georgia are două terminale maritime prin care petrolul caspic este transportat pe alte spații. Unul este situat la Supsa, cu o capacitate de 200.000 de barili pe zi, iar celălalt în portul Batumi, cu aceiași capacitate.

Georgia reprezintă un coridor energetic esențial spre Occident și alături de alte state de tranzit are obligația de a garanta siguranța conductelor de petrol și gaze, care pornesc din zona azeră a Mării Caspice. Conductele au o mare importanță pentru Uniunea Europeană, deoarece reduc dependența de

livrările ruse și nu traversează teritoriul rus. Oleoductul Baku – Tbilisi - Ceyhan are o lungime totală de 1768 kilometri, dintre care 443 kilometri traversează Azerbaidjanul, 249 - Georgia și 1076 kilometri traversează Turcia. Traversează numeroși munți, care ating înălțimi de până la 2830 metri și intersectează 3000 de drumuri, căi ferate, linii utile și 1500 de căi navigabile cu lățimi de până la 500 metri (ca de exemplu râul Ceyhan în Turcia). Oleoductul ocupă un coridor de 8 metri și este îngropat de-a lungul întregului său parcurs la o adâncime de cel puțin un metru. În paralel cu BTC, se află gazoductul din Caucazul de Sud, care transportă gaze naturale de la Terminalul Sanganchal până la Erzerum, Turcia. Are o viață utilă proiectată pe o perioadă de 40 de ani și, începând cu 2009, transportă un milion de barili (160 000 metri cubi) de petrol pe zi. Are o capacitate de 10 milioane de barili de petrol, care vor curge prin oleoduct cu 2 metri pe secundă. Există 8 stații de pompare de-a lungul oleoductului (2 în Azerbaidjan, 2 în Georgia și 4 în Turcia). Proiectul a costat 3,9 miliarde dolari SUA, 70% din costuri au fost finanțate de terțe părți - Banca Mondială, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, agenții de credit de exploatare din șapte țări și un sindicat din 15 bănci comerciale [18, p.128].

Bruxelles este cointeresat, în primul rând, de formarea unei zone economice și politice stabile, care să se concentreze asupra valorilor comune europene. Comisia Europeană publică în martie 2003 comunicatul "Vecinătatea Europei extinse" - un nou cadru pentru relaţiile cu ţările vecine din est şi sud, care creiona principiile de bază ale viitoarei Politici Europene de Vecinătate, adresat Rusiei, Ucrainei, Belarusului și Republicii Moldova, cât și statelor caucaziene. În acest document a fost expusă strategia UE privind relațiile cu statele vecine. Scopul acestei strategii rezidă în "crearea unei zone prospere și prietenești de vecinătate – "inelul prietenilor", cu care UE deține relații apropiate de prietenie, pace și cooperare. Comunicatul și Concepția au avut o reacție negativă din partea administrației Rusiei. Pentru Moscova, acest comunicat semnifica intenția UE de a-și fortifica pozițiile economice în sfera de influență a Rusiei în CSI - zona intereselor prioritare. În același timp, interesul UE mai este și problema carburanților expuși pe pieţele europene din Rusia, care tranzitează teritoriul ucrainean. De aceea, UE nu este interesată în declanșarea unui conflict cu Rusia din cauza Ucrainei, nici în înrăutățirea relațiilor ruso-ucrainene, în urma căruea are de suferit sistemul energetic de securitate [26, p.75].

Regiunea Caucazului de sud deține un rol important, ceea ce face ca UE să fie interesată de această regiune. Principalul atu al noilor state independente din Caucazul de Sud, după destrămarea Uniunii Sovietice, este posibilitatea, fără implicarea Federației Ruse, de a explorara resursele energetice, cât și de a construi pe teritoriul acestor state căi de trasportare a surselor energetice spre spațiul european din regiunea Caucazului de Sud și Asia Centrală. Rolul geopolitic al statelor din regiune a crescut ca rezultat al interesului statelor occidentale pentru diminuarea influenței și dependenței față de Federația Rusă. În ultimii 13 ani au fost construite oleoductele din Azerbaidjan în Turcia – «Baku – Supsa» și «Baku – Tbilisi – Geyhan», cât și oleoductul din Azerbaidjan în Turcia «Baku – Tbilisi – Ezrum » [23, pp.59-63]. Georgia este un stat de tranzit pentru pieţele internaționale, care contravine intereselor Federației Ruse, care intenționează să dețină sub control tranzitarea carburanților exportați spre Europa. De asemenea, Georgia mai dispune și de un potențial turistic, dar care nu-i explorat la maximum.

Spre deosebire de interesul în statele est-europene foste republici unionale, în special cel de menținere a monopolului asupra resurselor energetice, interesul Federației Ruse în statele est-eu-

ropene membre ale UE este unul pragmatic, axat pe livrările produselor petroliere și a gazului natural în zonă. Factorul determinant în relațiile dintre Federația Rusă și statele est-europene rămâne a fi exportul gazelor naturale și al petrolului. Federația Rusă exportă în regiune aproximativ 44 milioane tone de petrol, jumătate dintre care revine Poloniei. Începând cu anul 2014, ca rezultat al crizei ruso-ucrainene, în relațiile dintre Federația Rusă și statele est-europene (membre ale UE) se observă o turnură cu caracter mai mult politic. Criza ruso-ucraineană afectează și relațiile comerciale dintre Federația Rusă și partenerii est-europeni. Deficitul comerțului al statelor est-europene cu Federația Rusă scade până la 32,5 miliarde $ SUA (36,4 miliarde $ SUA în 2013). Dacă în 2008 importul Rusiei în statele est-europene în comparație cu 2014 era de 2, 6 ori mai mare, atunci, în 2014, acesta scade de 2,2 ori.

Referitor la resursele energetice, statelor regiunii analizate depind major, din punct de vedere energetic, de livrările de petrol şi gaze din Federaţia Rusă, vulnerabilitate deosebit de importantă. Astfel, Occidentul, cu susţinerea statelor de pe malul vestic al Mării Negre, caută să deschidă accesul spre sursele energetice de la Marea Caspică şi Orientul Apropiat şi Mijlociu, ceea ce ar reduce pe termen mediu dependenţa Europei de Est – a UE în general – de Federaţia Rusă.

Amplasarea geoeconomică și geopolitică a statelor Caucazului Central nu are o importanță atât de mare pentru statele membre ale NATO, dar servește drept un punct de legătură pentru toate celelalte interese. Regiunea este hotarul spațiului comun european, un centru economic și un coridor de transport. Caucazul este puntea dintre Europa și Asia, un element important în relațiile comerciale dintre Orient, SUA și NATO, cât și dintre Nord și Sud. Joacă un rol strategic în renașterea drumului mătăsii, deoarece este o cale terestră de transportare a mărfurilor și materiei prime din Asia Centrală în spațiul Mării Mediterane și Europa. Datorită potențialului economic și colaborării comerciale, regiunea poate să devină un centru economic important. Civilizația Caucazului nu-i europeană, dar nu poate fi considerată nici asiatică. Este un nod de legătură a civilizației europene și asiatice (musulmane). Astfel, conform opiniei lui S.Hadington, acest tip de cultură crește considerabil, în special după evenimentele din 11 septembrie 2001, fiind ca un pod între creștinism și islamism. Existența conflictelor în zonă prezintă un interes pentru securitatea europeană. Pe parcursul istoriei, Caucazul de Sud a fost o zonă tampon, sau o zonă de influență a marilor puteri-Rusia, Turcia și Iran - fiecare din ele având interesele sale. Diferența constă în aceea că statutul fostelor imperii se transformă în unul de puteri regionale [22, p.15]. De aceea, interesul primordial ale SUA și NATO în zonă este de a ține Rusia la periferia acestor interese și de a nu admite fortificarea prezenței Rusiei în zona caucaziană. Membrii NATO urmaresc rolul crescând al Turciei în regiune. Astfel, estimând toate aceste interese, se poate de menționat faptul că, cooperarea, cu statele membre ale NATO reiese doar din interesele prioritare. Regiunea este o „periferie importantă”. Este o regiune în care cu greu se poate de ajuns la un consens [22, p.22].

Astfel, Rusia poate fi considerată principalul concurent al SUA și NATO în această zonă. Politica și acțiunile sale în regiune pot fi calificate drept principalul factor de influență asupra politicii NATO. Atât NATO, cât și Federația Rusă, având interese comune în regiune, sunt doi concurenți. Pentru intensificarea influienței în regiune, ambii actori utilizează metode de exercitare a influenței, metodele însă fiind diferite. SUA intenționează să-și intensifice influența prin metoda cooperării și principiilor economice, sperând la lărgirea aspectului comercial și celui al extinderii securității în regiune. La rândul său, Federația Rusă nu admite

dezvoltarea de sine stătătoare a statelor caucaziene. Rusia continuă să investească sume enorme în scopul de a nu pierde controlul în regiune.

Marea Neagră, pentru SUA, este un pasaj important în transferul resurselor energetice de pe linia caucaziană - Asia Centrală spre pieţele occidentale. Nu numai că puterile străine care activează în regiune devin influenţate în modelarea politicilor energetice ale ţărilor acestei linii, ci şi pot dicta politicile energetice ale întregii regiuni, principal canal de export ale petrolului şi gazului natural. În acest context, amplasarea Mării Negre în centrul coridoarelor energetice Nord-Vest, Nord-Sud cât şi manifestarea regiunii ca o alternativă considerabilă la rezervele Orientului Mijlociu, zonă din ce în ce mai instabilă, au îndemnat atât SUA şi UE să stabilească relaţii bune cu statele din regiune. Marea Neagră este o regiune considerată de Iran ca un canal pentru exportul de petrol şi gaze naturale. Prin urmare, implicarea activă a SUA în regiune oferă posibilitatea de a manipula politicile energetice iraniene. În acelaşi timp, proximitatea geografică poate transforma Iranul într-o ţintă uşoară pentru aeronavele care ar putea decola din bazele sau aeronavele transportate în regiune.

Un alt stat esenţial pentru realizarea proiectelor de transport al petrolului şi gazelor naturale dinspre Marea Caspică spre Europa, ocolind Rusia, este Turcia. Ankara este interesată de gestionarea tranzitului de petrol şi gaze din Orientul Mijlociu, Caucaz şi Marea Neagră. Astfel, începând cu 1994, Ankara a devenit unul dintre promotorii proiectului Baku – Tbilisi - Ceyhan (BTC), ca alternativă la „Ruta Nordică", propusă de Moscova. Competiţia nu exclude însă, şi cooperarea în anumite limite. Turcia importă masiv gaz natural din Federaţia Rusă, deşi încearcă să-şi diversifice sursele de aprovizionare (gazoductul „Nabucco", dintre Iran, Balcani şi Europa Centrală). Conductele Baku-Tbilisi-Ceyhan şi Baku-Erzurum oferă Turciei o sursă energetică alternativă şi sporesc importanţa strategică a statului [9]. Astfel, căile de transport mai economice şi rutele energetice (conducta de petrol Baku – Tbilisi - Ceyhan şi conducta de gaze transcaspică) aliniază ţările din cele două grupări [4].

În toată această ecuaţie, România deţine un important rol strategic în circuitele economice internaţionale, atât pentru tranzitul de petrol din Federaţia Rusă sau bazinul Mării Baltice spre zona consumatoare din vestul Europei (de exemplu, proiectul Constanţa – Belgrad - Trieste), cât şi în calitate de exportator de electricitate şi produse petroliere. Dezvoltarea inegală din punct de vedere economic a acestor state are efecte negative în transformarea lor în parteneri economici credibili pentru investiţiile din Occident. De aceea, în scopul întăririi cooperării şi colaborării regionale, statele din zona Mării Negre au înfiinţat o serie de organizaţii, precum OCEMN, sau sunt membre ale altora - CSI, GUUAM.

Odată cu aderarea ţărilor din Europa Centrală şi de Est la UE, UE a devenit vecinătatea Mării Negre. Odată cu aderarea Bulgariei şi României în 2007, UE a devenit o putere activă în regiunea Mării Negre. Pornind de la premiza că UE este învecinată cu Marea Neagră, problemele acestei regiuni sunt abordate prin intermediul cadrului „Politica Europeană de Vecinătate". Politica Europeană de Vecinătate urmăreşte recunoaşterea suveranităţii şi a independenţei, soluţionarea conflictelor, recunoaşterea drepturilor omului şi a fundaţiilor democratice şi punerea în aplicare a reformelor economice. Fiind amplasată pe rutele energetice Marea Neagră devine o zonă importantă pentru UE. În plus, factorii de mediu au creat o legătură între Marea Neagră şi UE prin apartenenţa României şi Bulgariei la UE. Astfel, UE deţine o coastă pe Marea Neagră, iar responsabilităţile, precum protecţia malurilor maritime, lipsa apei şi lupta împotriva deşeurilor radioactive vor ieşi în prim plan. În plus,

trecerea petrolierelor din Marea Neagră va trebui să respecte standardele de securitate ale UE. Relația UE cu regiunea este, de asemenea, necesară pentru a controla potențiala imigrație din țările instabile și relativ subdezvoltate ale acestei regiuni în Europa [16]. Intensificarea dependenţei energetice a majorităţii statelor riverane, însoţită de întârzierea forţată a realizării planurilor ţărilor occidentale de exploatare şi transport a resurselor energetice, reprezintă premisele unui cumul de riscuri.

Scopul strategic al NATO în această parte a globului este determinat de necesitatea consolidării securităţii şi stabilităţii în regiune şi edificarea unui model de cooperare. După admiterea Bulgariei şi României în NATO, se va încheia construcţia centurii de siguranţă în jurul zonelor de conflict din Balcani, fapt care a sporit considerabil importanţa zonei în calitate de traseu comercial principal intre Est şi Vest, mai cu seama din punctul de vedere al transportării resurselor energetice. Ca rezultat, regiunea unificată de securitate s-a lărgit şi Marea Neagră, care a încetat să mai fie izolată «devenind» o continuare a legăturii între zonele mediteraneană, cea Caspică şi resursele energetice ale Caucazului, Kazahstanului şi Orientului Apropiat.

Concluzii

Astfel, analizând manifestările geopolitice prezente în bazinul Mării Negre, observăm prezența intereselor geostrategice, geoeconomice și energetice ale centrelor de putere Federația Rusă, SUA, UE și NATO.

Federația Rusă, prin menținerea sub control a zonei estice a Ucrainei, prin ocuparea peninsulei Crimeea, cât și prin menținerea controlului asupra spațiului caucazian, este interesată de a nu admite prezența NATO în spațiul care, conform părerii Moscovei, este zona intereselor sale excepționale. Prezența străină în zonă, în special amplasarea contingentului occidental militar în Ucraina și Georgia, va slăbi, iar într-un final, va neutraliza influența rusă în aceste state.

Interesului manifestat de SUA, NATO și UE pentru Ucraina și statele caucaziene rezidă în faptul că aceste state servesc drept instrument de constrângere și de stopare a intereselor și influenței Rusiei. Intenția Uniunii Europene de a integra în sfera sa de influență Republica Moldova și Ucraina este determinată, în primul rând, de formarea unei zone economice și politice stabile, care ar asigura stabilitatea la frontierele estice ale UE. Aderarea la structurile europene a Republicii Moldova și la cele euroatlantice a Ucrainei și Georgiei ar semnifica diminuarea influenței Federației Ruse în zonă și, respectiv, extinderea influenței UE și NATO (lucru deja neadmis de Federația Rusă) în spațiul est-european.

Referințe:

1. A 2020 Vision for the Black Sea Region A Report by the Commission on the Black Sea
2. Armata rusă rămâne în Armenia până în anul 2044. În: http://archiva.flux.md/articole/10207/.
3. Bădălan E, Repere ale construcţiei arhitecturii de securitate în arealul Mării Negre, la http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/is18.pdf
4. Black Sea bastion regional profile: the security situation and the region-building opportunities. https://www.isis-bg.org/Research_Studies/Black_Sea_Basin_Regional_Profile/BlackSea1999_10-12.htm
5. Büyükakinci E. Security issues and patterns of cooperation in the Black Sea region. In: Çelikpala M. Security in the Black Sea Region Policy Report II. Commission of the Blak Sea.
6. Chifu I. Gândire strategică. - București, Ed. Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale, 2003.
7. Detalii despre operaţiune pe site-ul NATO, la http://www.afsouth.nato.int/JFCN_Operations/ActiveEndeavour/Endeavour/Endeavour.htmsihttp://www.nato.int/issues/active_endeavour/index.html

8. Gerald S.M. Tendințele geopolitice, geoeconomice și geostrategice regionale în zona Mării Negre https://www.academia.edu/724470/tendin%c5%a2ele_geopolitice_geoeconomice_%c5%9ei_geostrategice_regionale_%c3%8en_zona_m%c4%82rii_negre_caucaz._geopolitical_geoeconomical_and_geostrategical_tendencies_in_the_black_sea-caucasus_area

9. Frunzeti T. Securitate în regiunea Mării Negre. Revista de Ştiinţe Militare Editată de Secţia de Ştiinţe Militare a Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România Nr.2 (43) Anul XVI, 2016, p.5-11. http://aos.ro/wp-content/anale/R-S-M-Vol-16-Nr2Full.pdf

10. Frunzeti T., Zodian V. Lumea 2009. Enciclopedie politică și militară (studii strategice și de securitate). - București, Ed. CTEa, 2009.

11. Frunzeti E.D. Politici şi interese energetic în spaţiul Mării Caspice, la http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/is18.pdf

12. Friedman G. Următorii 100 de ani. Previziuni pentru secolul XXI. - București: Litera, 2009, 213 p.

13. La mer Noire et les intérêtsqu'ellesuscite. https://l-express.ca/la-mer-noire-et-les-interets-quelle-suscite/

14. Maior G.C., Konopliov S. Cunoaștere strategică în zona extinsă a Mării Negre. - București, 2011.

15. Nicolaescu G. Geopolitica securității. - București, Ed. Universitatea Națională de Apărare ,,Carol I, 2010. 299 p.

16. Oğan S. The Black Sea: new arena for global competition

17. Regional Cooperation in the Black Sea. Building an inclusive, innovative, and integrated region

18. Țăranu M. Geopolitica. Concepte și teorii social-politice. - Iași: Instiutul European, 2011.

19. Triantaphyllou D. The 'security paradoxes' of the Black Sea region. Southeast European and Black Sea Studies Vol.9, No.3, September 2009, pp.225-241

20. Военно-техническое сотрудничество между Россией и Арменией. Досье. În: http://tass.ru/info/803760

21. Караваев А. Российская база в Армении: прагматизм или долгосрочная стратегия присутствия? În: http://ia-centr.ru/expert/8821/

22. Куне Ф. НАТО и Южный Кавказ. - Тбилиси, Кавказский институт мира, демократии и развития, 2003.

23. Пашков И. Деятельность Евросоюза на Южном Кавквзе. În: Мировая Экономика и Международные Отношения, №5, 2009.

24. Работяжев Н. Украина между Россией и Западом: опыт геополитического анализа. În: Мировая Экономика и Международные Отношения, № 9, 2008.

25. Федеральный закон от 28.12.2010 № 390-ФЗ (ред. от 05.10.2015) "О безопасности". În: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_108546/.

26. Эксперт: Расширение НАТО на восток возникло из-за ошибки Горбачева. În: http://www.regnum.ru/news/polit/1010280.html

ANEXA: Balanța Forțelor Militare în regiunea Mării Negre

Tabelul I. Capabilitățile militare și rezervele statelor din regiunea Mării Negre

	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**
Capabilități									
active	42,080	66,940	40,747	21,150	6,000	73,200	1,027,000	510,600	129,925
armată	38,945	56,840	18,773	17,767	5,150	43,000	360,000	402,000	70,753
Armata profesională	13,840	14,000		14,000	1,671		170,000		77,000
Militari în termen	25,105			3,767	3,479		190,000	325,000	
Trupe aeropurtate							35,000		
Nave		2,200	4,100	495		6, 500	142,000	48,600	13,932
profesionale								14,100	11,932
Militariîn termen								34,500	2,000
Paza de coastă								2,200	
Trupe de infanterie Marină								3,100	
Aviație Navală									2,500
infanterie Marină									3,000
Forțele Aeriene	2,220	7,900	9,344	1,310	850	10,200	160,000	60,000	45,240
Profesioniști									
Militari în termen									
Forțe strategice de descurajare							80,000		
Forțe de conducere și sprijin							250,000		
Forțe întrunite	915					13,500			
Forțe spațiale							40,000		
Garda Națională				1,578					
Conducerea Centrală			8,530						
Paramilitari	4,748	15,000	34,000	4,000	2,379	79,900	449,000	102,200	84,900
Rezerva	210,000	300,000	302,500	-	66,000	45, 000	20,000,000	378,700	1,000,000
Forțe terestre			250,500					258,700	
Forțe Navale			7,500					55,000	
Forțe Aeriene			45,000					65.000	
Forțe Paramilitare								50,000	
Garda Națională									
Forțe Întrunite					66,000				1,000,000

Note: 1 - Armenia; 2 - Azerbaijan; 3 - Bulgaria; 4 - Georgia; 5 - Moldova; 6 - România; 7 – Federația Rusă; 8 – Turcia; 9 - Ucraina.

Tabelul II: Compararea armatelor din regiunea Marii Negre

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Tancuri de luptă de bază	110	320	1,474	53	-	316	23,000	4,205	2,984
Tancuri ușoare							150		
Cercetare			18				2,000+	250+	600+
Vehicule blindate de luptă ale infanteriei	104	127	214	77	44	49	15,140+	650	3,028
Transportor amfibiu blindat (TAB)	136	468	2,409	2,105	315	1073	9,900+	3,643	1,432
Artilerie	229	282	1,666	236	148	838	26,121+	7,450+	3,351
Aparate fara pilot (UAV)							N/A	215+	
Avioane								168	
Helicoptere							1278	280	177

Note: 1 - Armenia; 2 - Azerbaijan; 3 - Bulgaria; 4 - Georgia; 5 - Moldova; 6 - România; 7 – Federația Rusă; 8 – Turcia; 9 - Ucraina.

Tabelul III. Compararea navelor în regiunea MăriiNegre

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Submarine			1				1/67	14	1
Principal Surface Combatants			4			7	11/43	23	4
Fregate			4			3	8/21	23	1
Corvete						4	2		3
Portvion							/1		
Distrugătoare							1/15		
Nave de croazieră							2/4		
Patrulă și luptători de coastă		5	19	4		17	10/72	43	5
Nave distrugător de mine		2	17	11		11	7/46	22	4
Logistică și sprijin		1	14	21		11	90/422+	49	36
Amfibii		5	8	2			7/26	46	3
Aviația Navală									
Avioane					6		36/314 (245) 3	7	26 (10)3
Helicoptere			6 (3)4		6		42/342	21	77
Naveta de infanterie blindate de transportat a persona lului						16			
Vehicul blindat de luptă							59/488		
Submarine							15		

Note: 1 - Armenia; 2 - Azerbaijan; 3 - Bulgaria; 4 - Georgia; 5 - Moldova; 6 - România; 7 – Federația Rusă (Flota Marii Negre); 8 – Turcia; 9 - Ucraina.

Tabelul IV. Comparația Forțelor Aieriene din regiunea Mării Negre

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Avioane de luptă	22(16)	102(47)	116(80)	27(8)		125 (72)	2222 (1859)	753 (435)	299 (211)
Helicoptere	33	35	47	33	6	67	60	40	38
Avioane fără pilot		4	1			65		18	
Avioane de comandășisprijinaerian									
Helicoptere									
Avioane de comandă și instruire aeriană									
Avioane strategice folosite ca mijloace de intimidare							90		

Note: 1 - Armenia; 2 - Azerbaijan; 3 - Bulgaria; 4 - Georgia; 5 - Moldova; 6 - România; 7 – Federația Rusă; 8 – Turcia; 9 - Ucraina.

Tabelul V. Cheltuieli pentru apărare

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Cheltuieli pentru apărare în milioane $	195	680	806	720	17,3 (2,3)	1,974	33,821 (4)	11,155	3,278
Cheltuieli pentru apărare în raport cu PIB	3%		2,6%	9,2%	0,5%	1,6%	3,5%	4,1%	2,9%

Sursa: A 2020 Vision for the Black Sea Region A Report by the Commission on the Black Sea

Note: 1 - Armenia; 2 - Azerbaijan; 3 - Bulgaria; 4 - Georgia; 5 - Moldova; 6 - România; 7 – Federația Rusă; 8 – Turcia; 9 - Ucraina.

28.07.2019